

Martina Uhlářová

VIKTOR KARGER A JEHO VÝZNAM PRO ARCHEOLOGII TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

DOI 10.69108/cszm-b.2024.1-2.08

Abstract

The goal of the paper is to present the archaeological activities of Viktor Karger, a prominent figure in Silesian archaeology of the first half of the 20th century, with an emphasis on his work in the Municipal Museum in Těšín and related archaeological activities in Těšín. It briefly describes his family background, studies and important work in the Museum of Art and Crafts in Opava (1913–1922), in which he gained professional experience after leaving for the museum in Těšín. The core part of the paper is a summary of archaeological activity in the area of Těšín Silesia with an emphasis on its Czech part in the period between 1913–1945.

Keywords: history of research, archaeology, Viktor Karger, Silesian Museum, Těšín Region, Municipal Museum in Těšín, museology, 1913–1945, Těšín

Počátky archeologického bádání na území Českého Slezska jsou úzce spjaty s působením archeologů-neprofesionálů, převážně z řad učitelů či stavebních inženýrů. Zájem o archeologické památky začal výrazně stoupat od počátku 19. století. Archeologické nálezy byly až postupně posuzovány spíše již jako prameny než jenom zajímavé starožitnosti. Teprve na začátku 20. století se začíná náhled na archeologii pomalu měnit. Významným mezníkem se stalo konání putovního sjezdu Rakouské antropologické společnosti v Opavě v roce 1903.¹ Archeologické nálezy zůstaly v opavském Muzeu císaře Františka Josefa pro umění a řemesla a vytvořily tak základ nynější archeologické sbírky Slezského zemského muzea. Deset let od sjezdu – v roce 1913 – začala profesní kariéra Viktora Kargerera jako zaměstnance uměleckoprůmyslového muzea a s ním také počátky profesionální archeologie v českém Slezsku. Příspěvek se věnuje období profesní kariéry Viktora Kargerera mezi roky 1913–1945.

Jméno Viktora Kargerera je mimo oblast Těšínského Slezska známo především ve spojitosti s jeho prací prvního správce prehistorického fondu tehdejšího Muzea pro umění a řemesla v Opavě a pro spolupráci s jeho přítelem, amatérským archeologem Ing. Gustavem Stumpfem (1880–1962).² Již méně známá je druhá kapitola jeho profesního života spojená s rodným Těšínem. Kargerova osobnost a její působení v Těšíně byla předmětem bádání zejména polských autorů, kteří se věnovali jeho práci kustoda těšínského muzea.³ Důležité informace o Kargerově spolupráci s polskými badateli jsou uvedeny v textu Zofie Jagosz-Zarzycké.⁴ Příspěvek přináší nové, případně doplňující informace ke Kargerově archeologické činnosti

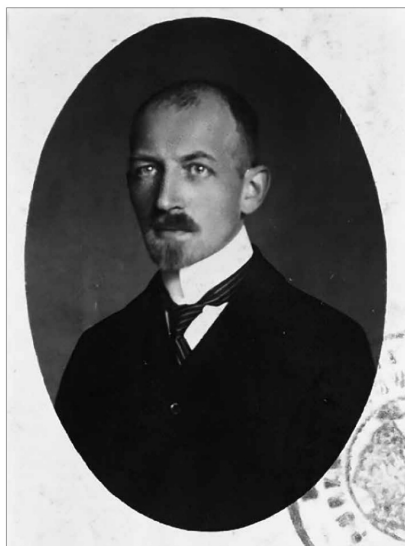
1 Lumír JISL, *Počátky archeologického bádání ve Slezsku a opavská muzea*, in: J. Duda (ed.), 150 let Slezského muzea, Ostrava 1964, s. 125.

2 Erich ŠEFČÍK, *Osobnosti opavských muzeí do druhé světové války (biografický slovník)*, Časopis Slezského muzea, série B – vědy historické (dále ČSM-B) 38/2, 1989, s. 164–187; E. ŠEFČÍK, *Novojičínský archeolog a vlastivědný pracovník Gustav Stumpf*, in: *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 39*, Nový Jičín 1987, s. 50–52; Karel SKLENÁŘ, *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*, Praha 2005, s. 546.

3 Bartholomäus FUJAK, *Viktor Karger als Kustos des Teschener Museums*, in: Radim Jež – David Pindur (edd.), *Cieszynskie Studia Muzealne / Těšínský muzejní sborník 4*, Český Těšín 2010, s. 225–248.

4 Zofia JAGOSZ-ZARZYCKA, *Zainteresowania archeologią na Śląsku Cieszyńskim przed 1945 rokiem*, in: Eugeniusz Tomczak (ed.), *Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i Ziemiach Pogranicznych w latach 2007–2008 / Archeologické výzkumy v Horním Slezsku a na jeho pomezí v letech 2007–2008*, Katowice 2010, s. 285.

v oblasti Těšínského Slezska. Cenné informace o archeologické práci jsou čerpány zejména z Kargerovy pozůstalosti uložené v těšínské pobočce Státního archivu v Katovicích a z jeho bohaté bibliografie. Kargerova kompletní bibliografie je již zpracována, proto není součástí tohoto příspěvku.⁵

Obr. 1: Viktor Karger.
Fotoarchív SZM.

Počátky

Viktor Karger se narodil 3. listopadu 1880 v Těšíně do německé rodiny. Jeho otec pracoval jako vysoký úředník Těšínské komory. Po ukončení reálné školy byl v roce 1898 přijat ke studiu stavebního inženýrství na vídeňské technice, které zdárně ukončil v roce 1907. Mezi lety 1909 a 1913 navštěvoval jako mimořádný posluchač přednášky a semináře z archeologie, dějin umění, dějin architektury a etnologie na filozofické fakultě vídeňské univerzity, zejména přednášky a cvičení z prehistorie vedené Moritzem Hoernesem a Oswaldem Menghinem, cvičení z dějin umění u Josefa Strzygowského, absolvoval kurzy dějin renesance u Maxe Dvořáka, barokní malby u Cyriaka Bodensteina, dějin rokoka u Morize Dregera, estetiky výtvarného umění u Friedricha Jodla, ochrany památek u Karla Holeyho, etnologie u Michaela Haberlandta a dějin architektury u Josefa Neuwirtha.⁶ Právě široké spektrum přednášek formovalo jeho pozdější profesní zaměření a všechny zmiňované obory zůstaly pro něho stejně důležité, což potvrzuje i bohatá, všestranně zaměřená publikační činnost. V roce 1913 se poprvé uvedl do numismatických kruhů, kdy ve Vratislavi a ve Vídni přednesl referát o ražbách tzv. Friedensmedaillen, upomínajících na těšínský mír roku 1779.⁷

5 Barbara POLOCZKOWA, *Wiktor Karger – organizator i opiekun zbiorów Oddziału Zabytkowego Biblioteki Śląskiej w Cieszynie*, Książnica Śląska 23, 1988, s. 47–54.

6 Archiwum Państwowe w Katowicach, Odd. w Cieszynie, fond Spuścizna Wiktora Kargera, sign. 390.

7 Viktor KARGER, *Denkmale des Teschner Friedens. I. Teschner Friedensmedaillen*, Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens (dále ZGKS) 14/15, 1919/20, s. 184–188.

Opavské působení (1913–1922)

Rok 1913 byl pro Viktora Kargerera přelomovým, neboť začal pracovat jako vědecký pomocný pracovník v tehdejšímu uměleckoprůmyslovému muzeu v Opavě.⁸ Na starosti měl správu a vytváření archeologických, numismatických a sfragistických sbírek, což vedlo k profesionalizaci slezské archeologie.⁹ Karger byl prvním odborně kvalifikovaným kustodem archeologických sbírek tohoto muzea. V českém Slezsku se tak ustavilo první archeologické pracoviště, schopné krátce po vzniku samostatného státu (1918) rozvíjet terénní, sbírkotvornou, prezentační a publikační činnost.¹⁰ Karger evidoval v inventáři akvizice i vlastní nálezy, ale také artefakty, které muzeum získalo převodem z opavského Gymnazijního muzea.¹¹ Řadu artefaktů získal během úředních výzkumů, jež vykonal na hradě Přerovci, v Holasovicích, na Cvilíně u Krnova, ve Vávrovicích a v Malých Hošticích. Tuto činnost přerušila první světová válka, protože byl v roce 1916 povolán na výstavbu železnice v srbském Kruševaci. Je zajímavé, že i v průběhu války psal krátké zprávičky pojednávající o původu archeologických nálezů keramiky z Rychvaldu (okres Karviná), o nichž byl informován ředitelstvím košicko-bohumínské dráhy.¹² Tyto zprávy podepisoval jako „*dzt [derzeit] k. k. Ldst. – Ingenieur in Kruševac (Serbien)*“.

V roce 1917 publikoval text, v němž apeloval na zlepšení archeologického bádání ve Slezsku, neboť jeho rozvoj značně zaostával za sousedními zeměmi. Stručně, avšak výstižně formuloval program prehistorického oddělení opavského muzea, jímž by se situace zlepšila. Za nejdůležitější činnost považoval archeologický výzkum, ale vedle něj by neměla být opomíjena evidence sbírek a publikování zjištěných poznatků. Dalším úkolem byla nutnost vytvoření spolehlivých statistik archeologických nálezů, sestavení archeologické mapy Slezska a publikování zpráv o všech nálezech. Pro vytvoření bezpečného základu pro slezské pravěké nálezy považoval za nutné provést jejich přesný záznam a kritický popis artefaktů rozptýlených ve slezských i zahraničních sbírkách. Mimo to, kromě nálezových a výzkumných zpráv vydávaných muzeem, byly plánovány i rozsáhlejší vědecké publikace typologického a monografického charakteru o mimořádných slezských nálezech a nalezištích. Dle Kargerových slov bude jen tak možné nahradit chabé náhodné nálezy a amatérské výkopy systematickým a metodologickým výzkumem, čímž by se slezský výzkum pravěku konečně dostal na pokročilejší úroveň, jaká v té době byla v sousedních zemích – především v Prusku, Čechách a na Moravě.¹³

Po válce se do zemského muzea vrátil.¹⁴ Důležitou osobou v jeho profesním i osobním životě byl Gustav Stumpf. Oba badatelé vytvořili první archeologickou mapu regionu a v roce 1921 vybudovali nejstarší archeologickou expozici nyní již československého Slezska. Společně

8 Oficiální název muzea v tomto období byl Muzeum císaře Františka Josefa pro umění a průmysl.

9 Archeologickou sbírku tvořil zejména soubor nálezů získaných při příležitosti putovního sjezdu vídeňské antropologické společnosti v roce 1903.

10 L. JISL, *Počátky archeologického*, s. 126.

11 Markéta TYMONOVÁ, *Medievalní archeologie v českém Slezsku*, *Archaeologia historica* 45/2, 2020, s. 556.

12 V. KARGER, *Kurzer Bericht über Vorgeschichtsforschung, prähistorische Funde und Grabungen in Österreichisch-Schlesien*, *Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Österreichisch-Schlesiens* (dále ZGKOS) 12, 1917, s. 140.

13 V. KARGER, *Kurzer Bericht*, s. 139.

14 Archiwum Państwowe w Katowicach, Odd. w Cieszynie, fond Spuścizna Viktora Kargerera, sign. 388.

sepsali nepublikovaný rukopis *Soupis archeologických nalezišť Slezska a severní Moravy*.¹⁵ Společenské poměry po roce 1918 nebyly Viktoru Kargerovi příliš nakloněny, slezská zemská vláda měla snahu odvolávat německé pracovníky. Po převedení muzea do zemské správy (Slezské zemské museum) mu byla adresována nejdříve v roce 1921 pololetní výpověď. Dne 31. ledna 1922 byl Viktor Karger ze zemských služeb propuštěn.¹⁶ Karger jako první shrnul archeologické bádání ve Slezsku. Jeho odborná syntéza pravěku Slezska vyšla ve dvoujazyčné verzi.¹⁷ I po odchodu z Opavy Karger nadále udržoval kontakty a publikoval příspěvky v československých časopisech.

Stav muzejnictví v Těšíně na počátku 20. století a profesní působení Viktora Kargera v Městském muzeu

V tradicích muzejnictví města Těšina se uplatňuje amatérský archeologický zájem již od počátku 19. století.¹⁸ U samotných počátků muzejnictví na Těšínsku stál vzdělaný jezuita a polyhistor Leopold Jan Šeršník (1747–1814, polsky Szersznik, německy Scherschnick resp. Scherschnik).¹⁹ Na počátku 20. století byla situace ohledně muzejních sbírek v Těšíně roztržena a zastřešena jednotlivými těšínskými institucemi či shromážděna ve soukromých sbírkách. Jmenujme zejména Městské muzeum, Muzeum Szersznika, Zbiory Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Archiwum Miejskie, Archiwum sadowe a další, spravující zejména knižní kolekce.

V roce 1914, ještě za svého působení v opavském muzeu, byl Viktor Karger jmenován korespondentem ústřední komise pro péči o památky a podnikl archeologické vykopávky na hradisku v Chotěbuzi-Podoborě.²⁰ O pár let později byl pověřen rozhodnutím obecního výboru v Těšíně ze dne 8. května 1919 provizorním vedením Městského muzea v Těšíně („mit der provisorischen Leitung des Stadtmuseums betraut und gleichzeitig ein Museumskuratorium geschaffen“).²¹ Od roku 1920 bylo provizorium ukončeno a Karger se stal kurátorem Městského muzea v Těšíně. Věnoval se zejména numismatice, např. v roce 1921 publikoval článek o mincovním nálezů 20 pražských grošů při bouracích pracích v sakristii katolického kostela v Holešově (polsky Goleśzów).²²

Po propuštění ze služeb v Opavě v roce 1922 přesídlil již jako občan polského státu do Těšina natrvalo, kde byl až do roku 1925 oficiálně zaměstnán jako stavební inženýr na vojvodském stavebním úřadě. Od října 1925 již svou veškerou iniciativu vložil do práce pro Městské muzeum v Těšíně. Jako kustod a pozdější ředitel muzea naplno využil svých znalostí opavských archivních a muzejních fondů. Pokračoval v rozšiřování sbírkového fondu vlastními sběry i koupí, zavedl archiv nálezových zpráv a výpisky o lokalitách s relevantní literaturou,

15 Rukopis uložen ve Slezském zemském muzeu v Opavě. Viz Jiří ŠÍL (ed.), *Země a její muzeum. Slezské zemské muzeum a muzejní tradice českého Slezska*, Opava 2014, s. 217.

16 Archiwum Państwowe w Katowicach, Odd. w Cieszynie, fond Spuścizna Viktora Kargera, sign. 388.

17 V. KARGER, *Předhistorické bádání ve Slezsku a výstava předhistorických a praehistorických starožitností v Zemském muzeu slezském*, Věstník Slezského zemského muzea v Opavě 1, 1922, s. 7–31. V německém jazyce: TÝŽ, *Die Vorgeschichtsforschung in Schlesien und Die Ausstellung vor- und frühgeschichtlicher Altertümer im Schlesischen Landesmuseum*, Anzeiger des schlesischen Landesmuseums in Troppau 1, 1922, Heft 1–2, s. 4–34.

18 Z. JAGOSZ-ZARZYCKA, *Zainteresowania archeologii*, s. 273.

19 K němu naposledy s odkazy na další četnou literaturu viz Janusz SPYRA, *Osobnosti těšínského dějepisectví VIII. Leopold Jan Šeršník*, Těšínsko 66/1, 2023, s. 1–16.

20 Archiwum Państwowe w Katowicach, Odd. w Cieszynie, fond Spuścizna Viktora Kargera, sign. 390.

21 V. KARGER, *Museums-Angelegenheiten. Städtisches Museum Teschen*, ZGKS 14/15, 1919/1920, s. 214.

22 TÝŽ, *Ein Münzfund in Gollschau*, ZGKS 16, 1921, s. 138.

vytvořil inventář (nejen) archeologických sbírek. Soustředil na jednom místě muzeum, archiv i knihovnu. Za jeho působení v Těšíně se Kargerovi podařilo v roce 1924 dovršit sloučení sbírek nacházejících se doposud v diecézním muzeu a v polském „Towarzystwu Ludoznawczém“ do jedné instituce.²³ Po zrušení smlouvy k pronájmu prostor Městského muzea na zámku v Těšíně se mu podařilo získat nové místo poblíž náměstí. Sídlem se měl stát prostorný tzv. Demlův dům, bývalý majetek šlechtické rodiny Larisch-Mönnich. Provoz muzea byl v tomto objektu zahájen v roce 1931 a trvá dosud. V těžkých časech let 1938–1945 Karger vynaložil značné úsilí, aby zachránil co nejvíce předmětů a dokumentů, které měly být vyvezeny z Těšína. Po okupaci československé části Těšínska polským vojskem na podzim roku 1938 nechal Karger z budovy jablunkovského soudu převézt do Těšína celou řadu exponátů tamního muzea.²⁴ Jednalo se patrně o sbírky filiálky Slezské muzejní společnosti se sídlem v Orlové.²⁵ Z archeologického materiálu se tak do Těšína dostalo několik římských mincí. Měl velkou zásluhu na záchraně knih (nebo lépe řečeno celých knihoven), které měly být zničeny v průběhu druhé světové války. V muzeu působil až do svého odchodu do důchodu v roce 1945. Se svou badatelskou prací však neskončil, spolupracoval nadále s redakcí časopisu Slezský numismatik, kde přispíval zejména k problematice těšínského mincovnictví.²⁶ Poslední článek publikoval jako 89letý v roce 1969 a věnoval se v něm původu pušek, tzv. těšínek.²⁷

Viktor Karger se za svého působení věnoval takřka všem důležitým otázkám týkajících se těšínského Slezska a v mnoha směrech byla jeho práce výchozím bodem pro další generace badatelů z oblasti archeologie, historie, dějin umění, etnografie, numismatiky a sfragistiky. Předválečné práce Viktora Kargerera mají značný význam také pro uměleckohistorický výzkum Těšínska. Také v tomto oboru publikoval mnoho článků.²⁸ Úplnou bibliografii publikovala Barbora Poloczkowa.²⁹

Archeologická činnost a ochrana památek s důrazem na českou část těšínského Slezska

V roce 1927 byl Karger jmenován delegátem Státní skupiny konzervátorů prehistorických památek na území slezského vojvodství.³⁰ V pověřovacím dopise jsou také vyjmenovány povinnosti delegáta, které vystihují vysokou úroveň tehdejší ochrany prehistorických památek. Delegát měl získávat informace o prehistorických lokalitách na území slezského vojvodství. Zmíněna byla potřeba účinné ochrany míst, zejména tam, kde byly lokality nejvíce ohroženy při všech typech zemních prací, ale i metodické výzkumy těch částí památek, kterým při dalších pracích hrozila rychlá destrukce. Další činností bylo provádění povrchových sběrů zejména na oraných polích a povinnost podávat hlášení o všech pracích. Karger dokumentoval starou zástavbu na náměstích v Jablunkově a Těšíně a zajímal se o jejich záchranu před zničením. V těšínské pobožce katovického státního archivu jsou zachovány pečlivě vedené

23 Bartholomäus FUJAK, *Viktor Karger*, s. 232.

24 Wiktor KARGER, *Przegląd muzealny*, *Zarania Śląskie* 14/5, 1938, s. 327.

25 Ilona PAVELKOVÁ, *Deset let činnosti Výstavní síně Muzea Těšínska v Jablunkově*, *Těšínsko* 54/2, 2011, s. 21.

26 Bibliografie numismatických prací Viktora Kargerera je shrnuta v příspěvku: Jaromír KALUS, *Osmdesát let Viktora Kargerera*, *Slezský numismatik* 1960/4–5, s. 13–14.

27 W. KARGER, *Nowe przyczynki do kwestii pochodzenia cieszynek. Stan badań*, *Cieszyński rocznik muzealny* 1, 1969, s. 107–117.

28 Můžeme zde jmenovat např. V. KARGER, *Notizen zum Teschner Kunsthandwerk*, *ZGKOS* 6, 1910–1911, s. 128–131; TÝŽ, *Materialien zur Teschen Kunsttopographie*, *ZGKS* 18, 1924–25, s. 74–76.

29 Barbara POLOCZKOWA, *Wiktor Karger*, s. 47–54.

30 Archiwum Państwowe w Katowicach, Odd. w Cieszylinie, fond Spuścizna Wiktora Kargerera, sign. 390.

karty jednotlivých obcí z celého Těšínska s popisem stručné historie, památek, odkazy na archiválie, současnou i starší literaturu, archeologické lokality a jednotlivé nálezy. Postupně byly doplňovány novějšími bibliografickými odkazy nebo novými objevy.³¹

Karger sledoval a stručně popsal v terénu alespoň z části zachované reliktu archeologických nalezišť. V Hrádku (dnešní okres Frýdek-Místek) v trati „Zamčiska“ popsal zbytky valů s poznámkou, že by zde měla být spojitosť s tzv. Starým Jablunkovem (Alt Jablunkau). Věnoval pečlivou pozornost hlášením o ojedinělých nálezech, zachránil a tím obohatil sbírku Městského muzea v Těšíně o středověký meč se zevrubným popisem místa nálezu. Z poznámek se dozvídáme, že při nálezu meče v Hrádku v roce 1919 mělo být vyzvednuto i torzo helmy a část kroužkové zbroje. Tyto artefakty s největší pravděpodobností Karger již neviděl, patrně – pokud vůbec existovaly – byly už ztraceny. Do Hrádku byl snad přivolán ještě v roce 1931 na polohu Belko, kde se při úpravě terénu našly dvě kostry.³² Nálezy se nezachovaly a dnes lze jen na základě zprávy Josefa Skutila zopakovat, že se jednalo údajně o středověké či ještě mladší kostry. Zápis o nálezu s fotografiemi se nachází v kronice základní školy v Hrádku.³³ Zajímal se o pomístní názvy, jež naznačovaly spojení s archeologickými lokalitami. V poznámkách u obce Karpetná (dnes součást Trince) je popis polohy „Na Zamczisko“, dnes známé jako pozůstatky drobného středověkého opevnění.³⁴ Mezi dalšími můžeme jmenovat obec Místřovice se „zbytky valů?“ a Stonavu. Samostatně si vedl poznámky k lokalitě Švédský kopec ve Stonavě, ležící dnes bezprostředně u křižovatky cest Karviná-Havířov a Stonava-Albrechtice. V současnosti výzkumem potvrzené drobné středověké opevnění typu „motte“ bylo tehdy považováno za mohylu navršenou v průběhu třicetileté války v první polovině 17. století.³⁵ Nechybí náčrtek průřezu „mohyly“ s určenou výškou a popisem okolností s poznámkou, že se v roce 1942 patrně našly střepy. Zda přitom došlo k zásahu do terénu nebo šlo o sběr, není jasné.

Archeologické výzkumy

Jako zaměstnanec opavského muzea Karger získal do sbírek řadu přírůstků během úředních výzkumů na hradě Přerovec, v Holasovicích, Krnově-Cvilíně, Vávrovicích a Malých Hošticích.³⁶ První archeologické bádání na území těšínského Slezska prováděl na Starém městě v Těšíně (1912–1913) a v letech 1913–1914 jako korespondent ústřední komise pro péči o památky na hradisku v „Tiergarten bei Teschen“, dnes známého pod názvem Chotěbuz-Podobora.³⁷ Krátkou zprávu z výzkumu v Chotěbuzi-Podobore publikoval v roce 1917, v níž se zmínil o provádění zjišťovacích výkopů v malém měřítku. Při nich byla zachycena typická hradištní keramika a železné duté dláto.³⁸ Na základě zachovaných náčrtů hradiska můžeme

31 Tamtéž, sign. 205.

32 Josef SKUTIL, *Zpráva o nálezu koster v Hrádku r. 1931*, Zprávy Okresního muzea v Českém Těšíně, 1954, s. 6; Státní okresní archiv Frýdek-Místek (dále SOKA Frýdek-Místek), fond Základní škola a Mateřská škola Hrádek, Kosterní nálezy (mohyla) na zahradě u domu č. p. 16; V místě, jemuž se lidově říká „Belk“, datum vzniku leden 1932.

33 SOKA Frýdek-Místek, fond Základní škola a Mateřská škola Hrádek, neinventarizováno, pořadové číslo: kr1_s078_F1-s079_F11.

34 Pavel KOUŘIL – Rudolf ŽÁČEK, *Drobná středověká opevnění v Pobeskydí a otázka jejich klasifikace*, ČSZM-B 35/2, 1986, s. 115.

35 Pavel KOUŘIL, *Drobné středověké opevnění ve Stonavě*, Těšínsko 30/2, 1987, s. 6–9.

36 L. JISL, *Počátky archeologického*, s. 126.

37 Z. JAGOSZ-ZARZYCKA, *Zainteresowania archeologia*, s. 281.

38 V. KARGER, *Kurzer Bericht*, s. 140.

dedukovat, že zjišťovací výkopy byly umístěny do prostoru valu na prvním předhradí. Na řezu valem je zakreslena vrstva mazanice.³⁹ Zdá se, že dle nákresů se tehdy předpokládala existence akropole s předhradím. Po roce 1920 navázal Karger spolupráci s Józefem Žurowským, konservátorem prehistorických památek těšínského okresu, díky čemuž byla zkoumána hradiska ve Starém Bilsku (polsky Stare Bielsko), Skočově-Mezisvětí (polsky Skoczów-Międzyświeć) na polské straně a zaměřena hradiska v Chotěbuzi-Podoboře a Hrádku na české straně.⁴⁰ Do Městského muzea přijal v roce 1941 také nálezy pocházející z výzkumu Podobory vedeného inženýrem Wilhelmem Rosenfeldem v roce 1936.

Výraznou spolupráci navázal v roce 1940 s Georgem Raschkem, ředitelem zemského úřadu pro prehistorii Horního Slezska v Ratiboři.⁴¹ Karger v dopise Raschkemu stanovil „akční plán“ pro spolupráci k výzkumu, který zahrnoval Hradní vrch v Těšíně, hradisko v Chotěbuzi-Podoboře, opevnění v Návsi a ve Stonavě.⁴² Poslední sledovanou byla tzv. Velká šance v Mostech u Jablunkova. V letech 1925–1940 nasbíral na Hradním vrchu v Těšíně, zejména na horním hradě a na západním svahu kopce značné množství pravěkých fragmentů a středověkou keramiku.⁴³ V roce 1940 Karger společně s Raschkem provázeli prof. Martina Jahna z univerzity ve Vratislavi se studenty u svých výkopů, kde byl patrně poprvé identifikován stěp patřící doposud nepopsané pravěké fáze hradiska.⁴⁴ Díky spolupráci s Raschkem byl proveden první profesionální archeologický výzkum v těšínské rotundě a jejím okolí pod vedením Georga Raschkeho (1941 a 1942).⁴⁵ Nejdůležitějším objevem bylo odkrytí původní podlahy rotundy a architektonických prvků. Při vykopávkách byly vedle středověkých zachyceny i pravěké nálezy náležící lužické a púchovské kultuře.⁴⁶ Spolupráci ukončili v roce 1944.

Archeologické nálezy

Obecně lze říci, že se Karger ve svém bádání věnoval všem tehdy známým archeologickým nálezům z oblasti Slezska. Výsledky Kargerovy systematické práce byly zúročeny po první světové válce vydáním první syntézy pravěku.⁴⁷ Po odchodu do Těšína v této činnosti pokračoval a jeho zájem byl velice široký. V těšínské pobožce katovického archivu jsou zachovány fotografie a kresby nálezů, rukopisy, výtisky publikací i výstřižky z novin pojednávající o náhodných nálezích pocházejících z území těšínského Slezska. Reagoval na hlášení o nalezených předmětech a snažil se je získat pro sbírky Městského muzea.⁴⁸ V mnoha případech se v jeho četných zprávách o nálezích zachovaly informace o dnes již

39 Archiwum Państwowe w Katowicach, Odd. w Cieszynie, Spuścizna Wiktora Kargera, sign. 300.

40 Z. JAGOSZ-ZARZYCKA, *Zainteresowania archeologiq*, s. 284.

41 B. FUJAK, *Viktor Karger*, s. 239

42 Georg RASCHKE, *Die Burg von Jablunkau*, Heimatkalender des Kreises Teschen 2, Teschen 1942, s. 64–65.

43 Jana GRYC – Zofia JAGOSZ-ZARZYCKA, *Dzieje badań archeologicznych*, in: T. RODZIŃSKA-CHORAŹY a kol., *Rotunda na Górze Zamkowej w Cieszynie. Badania archeologiczno-architektoniczne 1941–2017*, Cieszyn – Krakow 2020, s. 67.

44 B. FUJAK, *Viktor Karger*, s. 240.

45 G. RASCHKE, *Grabungen an der frühromanischen Burgkapelle von Teschen*, Altschlesien. Mitteilungen des schlesischen Altertumsverein 10, 1941, s. 146–161.

46 Bogusław CHORAŹY, *Materiały prehistoryczne z rejonu kaplicy św. Mikołaja na Górze Zamkowej w Cieszynie*, in: T. RODZIŃSKA-CHORAŹY a kol., *Rotunda*, s. 133.

47 V. KARGER, *Předhistorické bádání*, s. 7–31.

48 Archiwum Państwowe w Katowicach, Odd. w Cieszynie, fond Spuścizna Wiktora Kargera, sign. 172.

neexistujících nálezech. Můžeme zmínit dvě bronzové sekerky z Karviné-Ráje ze soukromé sbírky Bruna Konczakowského zdokumentované v jeho syntéze pravěku.⁴⁹ Svě zkoumání věnoval středověkým mečům ze Slezska.⁵⁰ Svou pozornost zaměřil také na sbírku gotických dlaždic z Těšina nejčastěji spojovaných s dobou Přemysla I. Nošáka (1332/1336–1410), které získal do muzejních sbírek v meziválečném období.⁵¹ Důležitý je Kargerův soupis nalezišť sekerek a sekeromlatů s nákresy a rozměry, někdy i s identifikací suroviny.⁵² V roce 1941 v příspěvku publikovaném v *Heimatskalender des Kreises Teschen* napsal stručný souhrn nástinu historického vývoje Těšínska na základě pravěkých a raně historických archeologických nálezů, kde, sic stručně, aplikuje všechny dosavadní poznatky k nálezům a nalezištím na Těšínsku. Nejde o vyčerpávající popis nálezů a jejich nálezových okolností, rámcově však nastiňuje pravěký až raně středověký vývoj.⁵³ Stať představuje výsledky jeho dlouholeté práce, kdy shromažďoval všechny tehdy dostupné informace k archeologickým nálezům Těšínska. Počet známých lokalit se výrazně zvýšil, Karger v příspěvku vyzdvihl důležitost archeologických výzkumů pro vytvoření obrazu osídlení. Popsal tehdy menší počet pazourků uložených v Těšínském muzeu, čepele nožů, opracované hroty a škrabadla z oblasti Pruchné s datací 20–10 tisíc let, 11 jednotlivin kamenných seker z různých druhů kamene z Albrechtic, Konské, Orlové-Lazů, Velkých Kunčic, Nerodimi (polsky Nierodzim), Bohumína či z okolí Těšina a Bílska. Datoval dvě bronzové sekerky z Karviné-Ráje, přičemž se o nich vyjádřil jako o hornouherském importu, který se sem dostal Jablunkovským průsmykem. Do období starší doby železné řadil nález z Výšních Lhot, který se v období psaní článku měl nacházet v Slezském zemském muzeu, a nález keramiky z Hradního vrchu v Těšíně. Zajímavé je první zamyšlení nad existencí starší pravěké fáze osídlení hradiska v Chotěbuzi-Podoboře na základě nálezu keramiky, které s pravděpodobností připisal „keltische Machart“, tedy Keltům. Z doby římské a stěhování národů podal Karger stručný přehled nálezů mincí, zmínil oběživo z Těrlicka, Stonavy, Komorní Lhotky a Návsí, přičemž uvažoval nad obchodní stezkou vedoucí přes Jablunkovský průsmyk. Neopomněl rovněž nálezy střepů „pravděpodobně kvádského původu“ ze Zámecké hory v Těšíně. Ranému středověku připisuje hradiska v Chotěbuzi-Podoboře a ve Skočově-Mezisvětí, předpokládal raně středověké osídlení i na Hradním vrchu v Těšíně.⁵⁴

Závěr

Význam osobnosti Viktora Kargera při formování slezské archeologie je nesporný. Zájem o humanitní vědy, zejména numismatiku, archeologii, historii, dějiny umění, etnografii a muzejnictví v kombinaci s precizností danou studiem stavebního inženýrství vytvořily silný základ pro archeologické bádání ve Slezsku a jeho kvalitativní změnu. Lumír Jisl v práci o počátcích archeologického bádání ve Slezsku hovoří o Kargerovi jako o vlastním zakladateli moderní slezské prehistorie. V českém Slezsku se tak jeho přičiněním ustavilo první pravěké

49 V. KARGER, *Předhistorické bádání*, Tafel III, Abb. 3–4, s. 21.

50 Archiwum Państwowe w Katowicach, Odd. w Cieszynie, fond Spuścizna Viktora Kargera, Schwertfunde aus Schlesien, sign. 172.

51 V. KARGER, *Bodenfunde mittelalterlicher Keramik in Teschen*, ZGKS 13, 1918, s. 123–132. Dodatek k esaji: TÝŽ, *Nachtrag zum Aufsatz: Bodenfunde mittelalterlicher Keramik in Teschen*, ZGKS 14/15, 1919/20, s. 197.

52 Archiwum Państwowe w Katowicach, Odd. w Cieszynie, fond Spuścizna Viktora Kargera, sign. 297.

53 V. KARGER, *Abriss der geschichtlichen Entwicklung des Teschener Landes. Die Vor- und frühzeit nach den Bodenfunden*, Heimatkalender des Kreises Teschen I, 1941, s. 40–42.

54 Tamtéž, s. 42.

oddělení institucionálně ukotvené v zemském muzeu v Opavě, které bylo schopno krátce po vyhlášení republiky vyvíjet terénní, sbírkotvornou, prezentační a publikační činnost.⁵⁵

Viktor Karger se za svého působení v Městském muzeu v Těšíně věnoval takřka všem důležitým otázkám týkajících se těšínského Slezska a v mnoha směrech byla jeho práce výchozím bodem pro další generace badatelů z oblasti archeologie, historie, dějin umění, etnografie, numismatiky a sfragistiky. Jenom stěží bychom hledali práci věnovanou problematice těšínského knížetství a jeho pramenům hmotným nebo písemným bez toho, aniž bychom v literatuře nezaznamenali alespoň jednu jeho citaci. Po celou svou kariéru v zemském muzeu v Opavě a následně v rodném Těšíně spoléhal na nejmodernější metody, používal fotografii k vytváření indexů, inicioval inventarizaci muzejních sbírek, vytvořil syntézu pravěku Slezska, spolupracoval s badateli, kteří ovlivnili jeho směřování v archeologii (Gustav Stumpf, Józef Żurowski, Georg Raschke). Prováděl vlastní zjišťovací archeologické výzkumy jak na Opavsku, tak i v těšínském Slezsku. Stál u průzkumů či výzkumů dodnes významných a zkoumaných archeologických lokalit – hradiska v Chotěbuzi-Podoboře, Hrádku, Stonavy, Přerovci, Malých Hošticích, Vávrovicích, Holasovicích, Skočově-Mezisvětí. Spolupráce Kargerova s Raschkem iniciovala výzkum rotundy na Hradním vrchu v Těšíně v letech 1941–1942. V temných letech okupace bděl nad kulturním dědictvím, pečoval o knihovni a muzejní sbírky. Nebýt jeho iniciativy a obětavosti zejména v průběhu druhé světové války, byly by archivy a dokumenty, jež se staly zdrojem souhrnné monografie o nejstarší a nejcennější stavební památce Těšínska – rotundě na Hradním vrchu v Těšíně – ztraceny.⁵⁶

Viktor Karger and his Significance for the Archaeology of Těšín Silesia

Summary

Viktor Karger was born on November 3, 1880, in Těšín. He studied civil engineering at the Vienna University of Technology. Between 1909 and 1913, he attended lectures on archaeology, art history and ethnology at the University of Vienna. In 1913, he started work in the Museum of Art and Crafts in Opava. He became the first professionally qualified curator of archaeological collections of the land museum. Thus, the first archaeological workplace was established in Czech Silesia, which was able to develop field, collection-building, presentation and publication activities. Together with Gustav Stumpf, they created the first archaeological map of the region and, in 1921, they built the oldest archaeological exhibition of what is now Czechoslovakian Silesia. Viktor Karger wrote the first synthesis of the prehistory of Silesia, which was published in a bilingual version in 1922. At the beginning of 1922, Viktor Karger was dismissed from the museum in Opava. He left Opava and went back to his native Těšín, where he combined his professional activities with the Municipal Museum. In Těšín, he worked as a curator and, later, as the director until 1945. He published a number of studies and reports dedicated to the history, numismatics, art history and archaeology of the Těšín Region. He gradually established cooperation with Józef Żurowski and, in 1940, with Georg Raschke. Throughout his career in the museum in Opava and, subsequently, in his native Těšín, he relied on the most modern methods, used photography to create indexes, and initiated the inventory of museum collections. He carried out his own exploratory archaeological research, both in the Opava Region and in Těšín Silesia. He was involved in surveys and researches of important and still researched archaeological sites – hillforts in Chotěbuz-Podobora, Hrádek, Stonava, Přerovec, Malé Hoštice, Vávrovce, Holasovice, Skočov-Mezisvětí. Karger's collaboration with Raschke initiated the research of the rotunda on Castle Hill (Hradní vrch) in Těšín in 1941–1942. He died on February 18, 1976.

Mgr. Martina Uhlářová

Muzeum Těšínska

martina.uhlarova@muzeumct.cz

55 M. TYMONOVÁ, *Mediální archeologie*, s. 556.

56 Souhrnná monografie byla věnována památce Viktora Kargerova. Teresa RODZIŃSKA-CHORĄŻY – Andrzej TYC – Waclaw GOJNICZEK – Bożena CZWOJDRAK – Jana GRYC – Zofia JAGOSZ-ZARZYCKA – Bogusław CHORĄŻY – Grzegorz CHROMIK – Łukasz ŁUKASZEWSKI, *Rotunda na Górze Zamkowej w Cieszynie. Badania archeologiczno-architektoniczne 1941–2017*, Cieszyn – Krakow 2020, s. 7.